

Faghæfte 7

Musik

KIære
MI
å

Uddannelsesstyrelsens håndbogsserie nr. 18 - 2002
Grundskolen

**Denne bearbejdelse af Klare Mål er lavet
på begrund af word dokumenter fra
undervisningsministeriet, og indeholder
den samme tekst som de trykte udgaver.**

**Den eneste undtagelse er billeder, som ikke kunne
bruges på grund af ophavsret.**

Forord

Regeringen ønsker at styrke det faglige niveau i folkeskolen samtidig med, at undervisningen bliver differentieret og dermed målrettet den enkelte elev. En styrket faglighed i undervisningen går hånd i hånd med udviklingen af elevernes alsidige personlige kompetencer. Valget står ikke mellem, på den ene side, en faglig stærk skole - hvor eleverne ikke bryder sig om at være - eller på den anden side, en skole, hvor eleverne trives godt, fordi der ikke stilles krav.

De nye fagbeskrivelser indeholder mere præcise centrale kundskabs- og færdighedsområder (CKF) samt vejledende delmål og udgør rygraden i initiativet Klare Mål, som understøtter regeringens politik om øget åbenhed og gennemsigtighed i uddannelsessektoren.

Hensigten er, at de nye centrale kundskabs- og færdighedsområder og de tilhørende delmål skal give lærerne et mere klart og tydeligt billede af, hvad børnene skal lære, uden at der tages stilling til hvordan. Der er tale om en hjælpende hånd til den enkelte lærer i tilrettelæggelsen af undervisningen. Samtidig vil de nye CKF'er og delmål kunne forenkle den løbende evaluering af undervisningen. Det er ligeledes hensigten, at de nye CKF'er og delmål skal give både lærere og forældre mulighed for langt tidligere i skoleforløbet at tage hånd om de elever, der lærer i et andet tempo end gennemsnittet.

Endelig forestiller jeg mig, at Klare Mål i fremtiden bliver et centralt element i undervisningen på lærerseminarierne, så de studerende allerede tidligt i deres uddannelsesforløb får et klart kendskab til og overblik over, hvad målene med undervisningen er i skolen.

Jeg betragter Klare Mål som et dialogredskab, der giver lærere, elever og forældre mulighed for sammen at vurdere undervisning og dermed få rettet op, hvis skolen, og dermed eleverne, har vanskeligt ved at leve op til kravene.

Klare Mål handler også om trivsel og elevernes alsidige personlige udvikling. Derfor vil Undervisningsministeriet i sammenhæng med Klare Mål for fagene udsende et vejledningsmateriale, som kommuner og skoler kan bruge, når de beskriver, hvordan skolen arbejder med elevernes alsidige personlige udvikling.

Det er et led i regeringens politik, at skolen skal åbne sig mod omverdenen. Forældrene og det øvrige omgivende samfund skal have et mere klart billede af, hvad der sker i skolen. Initiativet Klare Mål er derfor en relevant forlængelse af regeringens ønske om en mere åben og gennemsigtig uddannelsessektor.

Folkeskolen er en af demokratiets nøgleinstitutioner, som jeg mener kan vinde i kvalitet og renommé, hvis det daglige arbejde bliver gjort mere synligt for alle.

Ulla Tørnæs

Undervisningsminister

Indledning

Klare Mål erstatter folkeskolens tidligere faghæfter. De nye "hæfter" indeholder et uændret formål for faget/emnet, nyformulerede centrale kundskabs- og færdighedsområder (CKF'er), nye vejledende delmål, uændrede læseplaner og en uændret vejledning.

De nye CKF'er beskriver slutmålet for undervisningen i faget og er bindende for alle kommuner. De vejledende delmål udsendes til inspiration for kommunerne, som skal fastlægge de bindende mål for undervisningen på forskellige klassetrin.

Som et særligt aspekt af Klare Mål stilles der fremover krav til kommunerne og skolerne om nærmere at beskrive, hvordan arbejdet med udviklingen af elevernes alsidige personlige udvikling indgår i skolens virksomhed. Det kan fremgå af læseplanerne eller på anden måde. Undervisningsministeriet har udarbejdet et materiale, som kan bruges af kommunerne i arbejdet hermed.

En række fagfolk fra skolens verden, Danmarks Pædagogiske Universitet, Danmarks Lærerforening og faglige foreninger har medvirket til udformningen af teksterne. Andre har læst med og givet gode råd og ideer. Tak til alle for konstruktiv medvirken undervejs. Undervisningsministeriet står for den endelige udformning af materialet.

Kim Mørch Jacobsen

Uddannelsesdirektør

Indhold

Formål for faget MUSIK.....	2
Centrale kundskabs- og færdighedsområder for faget MUSIK.....	3
Delmål for faget MUSIK	5
Efter 2. klassetrin	5
Efter 4. klassetrin	6
Efter 6. klassetrin	7
Læseplan for faget MUSIK.....	9
Kriterier for valg af indhold.....	9
Undervisningens hovedområder	9
Centrale faglige synsvinkler	11
Vejledning for faget MUSIK.....	13
Generelle synspunkter	13
De faglige hovedområder	14
Centrale faglige synsvinkler	28
Musik i andre sammenhænge.....	32
Undervisningens organisering	35

Formål for faget MUSIK

Formålet med undervisningen i musik er, at eleverne udvikler deres evne til at opleve musik og til at udtrykke sig i og om musik. Undervisningen skal bibringe dem forudsætninger for livslang og aktiv deltagelse i musiklivet og for selvstændigt at kunne forholde sig til samfundets mangeartede musiktilbud.

Stk. 2. Gennem aktiv og skabende beskæftigelse med musik skal undervisningen medvirke til elevernes følelsesmæssige og intellektuelle udvikling, udvikling af koncentration og motorik samt øge deres forståelse af sig selv som en del af et fællesskab.

Stk. 3. Undervisningen skal fremme elevernes forståelse af dansk og udenlandsk musiktradition som en del af kulturlivet, dels således som den indgår i det aktuelle samfundsliv, dels i dens historiske perspektiv.

Centrale kundskabs- og færdighedsområder for faget MUSIK

Der undervises i musik på 1. - 6. klassetrin.

De centrale kundskabs- og færdighedsområder er:

- Musikudøvelse
- Musikalsk skaben
- Musikforståelse.

I musik skal de grundlæggende kundskaber og færdigheder i hvert af de tre områder udvikles som en helhed på alle fagets klassetrin både i faget musik, og når musik indgår i tværgående emner og problemstillinger.

De centrale kundskabs- og færdighedsområder er grundlaget for tilrettelæggelsen, gennemførelsen og evalueringen af undervisningen, således at eleverne får mulighed for at

- opleve, forstå og blive fortrolige med musik som lyttende, som skabende og som udøvende med særlig vægt på det vokale
- deltage i et musikalsk fællesskab
- anskue musik i historiske, kulturelle og samfundsmæssige perspektiver.

Musikudøvelse

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- deltage aktivt i fælles musikalsk udfoldelse i sang, spil og bevægelse
- synge et alsidigt repertoire af sange og salmer, såvel ældre som nyere
- synge med bevidsthed om god intonation og klang
- deltage i vokal flerstemmighed
- anvende et bredt udvalg af musikinstrumenter og musiklokalets tekniske udstyr
- deltage i sammenspil med opmærksomhed på det musikalske udtryk
- spille enkle melodier og stemmer efter gehør og med støtte af notation
- deltage i bevægelsesaktiviteter og i fællesdans af dansk og udenlandsk oprindelse.

Musikalsk skaben

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- anvende krop, stemme, musikinstrumenter og andre klangkilder i skabende musikalsk arbejde
- producere små lydforløb, lydillustrationer og klangkulisser over fortællinger, eventyr, digte eller historier
- udføre enkel rytmisk eller melodisk improvisation
- komponere enkle melodier eller små musikstykker
- sammensætte forløb med musik, billeder, bevægelse og dramatisering i fællesskab med andre
- drøfte et musikalsk arrangement med andre og give idéer til dets udførelse.

Musikforståelse

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- lytte åbent og opmærksomt til indspillet og levende fremført musik
- udtrykke deres oplevelse af musik i ord, billeder og bevægelse
- gøre rede for forskelligartede musikstykkers form- og udtryksforløb
- anvende elementære musikteoretiske begreber
- anvende notation som hjælp til at skabe sig overblik over sammenhæng og formforløb i et musikstykke
- genkende forskellige instrumenters klang, beskrive deres virkemåde og gøre rede for deres funktion i sammenspilsrelationer
- identificere vigtige kendetegn ved musik fra udvalgte musikhistoriske perioder og forskellige kulturkredse, først og fremmest den vesterlandske
- samtale om musikkens forskelligartede funktioner og virkninger i samfundslivet og i forhold til den enkelte.

Delmål for faget MUSIK

Efter 2. klassetrin

Forventninger til, hvad eleverne almindeligvis kan og ved inden for området:

Musikudøvelse

- deltage opmærksomt i legende musikalsk udfoldelse
- følge og holde en puls
- kende et udvalg af rim og remser
- kende et repertoire af nye og ældre danske sange og salmer, bl.a. børnesange, årstids- og højtidsange og bibelhistoriske sange
- synge med god intonation i større grupper
- synge efter anvisninger på fx tempo, toneleje og udtryk
- anvende forskellige musikinstrumenter som ledsagelse til leg og sang
- deltage i sammenspil med enkle rytmiske og melodiske figurer
- kende en række sanglege og bevægelseslege

Musikalsk skaben

- anvende krop, stemme og forhåndenværende klangkilder i skabende musikalsk arbejde
- producere lydillustrationer, klangkulisser og lydlege, fx over rim, remser, eventyr og egne fortællinger
- udføre enkle rytmiske improvisationer, fx over en grundpuls
- synge korte melodiske improvisationer med eller uden tekst
- komponere små rim, remser og sange
- deltage i forløb med musik, billeder, bevægelse og dramatisering i fællesskab med andre

Musikforståelse

- lytte opmærksomt til korte musikstykker, der associerer til noget konkret, fx dyr, naturoplevelser, stemninger og steder
- udtrykke oplevelse af musik i ord, billeder og bevægelse
- udtrykke elementer i et musikstykke, fx form, tempo, dynamik og stemning, i leg og dramatisering
- bedømme, hvilken af to toner, der er højest, samt om en tonerække går op eller ned
- kende forskel på puls og rytme
- høre forskel på dur og mol
- anvende notation til rytme og lyd
- genkende klangen af størstedelen af musiklokalets instrumenter
- kende til, at der er forskellige musikgenrer
- kende til, at musik bruges i mange sammenhænge

Efter 4. klassetrin

Forventninger til, hvad eleverne almindeligvis kan og ved inden for området:

Musikudøvelse

- deltage opmærksomt og med bevidsthed om egen rolle i fælles musikalsk udfoldelse
- kende et repertoire af nye og ældre danske sange og salmer
- bruge en sangbog og forstå dens opbygning
- synge med god intonation og klang samt tydelig tekstudtale i mindre grupper
- fastholde en enkel over- eller understemme sammen med andre i flerstemmig sang
- deltage i fremførelse af enkelt opbyggede talekorsatser
- anvende et bredt udvalg af musikinstrumenter fra forskellige instrumentgrupper i enkle sammenspilsarrangementer
- anvende et relevant instrument i forbindelse med melodispil
- deltage i sammenspil med varierede modstemmer og rytmer
- spille enkle melodier efter gehør og med støtte af notation
- kende en række lettere fællesdanske

Musikalsk skaben

- anvende krop, stemme, musikinstrumenter og andre klangkilder i skabende musikalsk arbejde
- producere lydillustrationer, klangkulisser og lydlege, fx over fortællinger, eventyr, digte og historier
- udføre enkle rytmiske eller melodiske improvisationer som del af et musikalsk forløb
- komponere små melodier med udgangspunkt i sangstemmen ved hjælp af musikinstrumenter eller på computer
- sammensætte enkle forløb med musik, billeder, bevægelse og dramatisering i fællesskab med andre
- arrangere musikalske forløb sammen med andre

Musikforståelse

- lytte opmærksomt til musik med tydelige karakteristika, fx instrumentation, kompositionens opbygning og rytmiske eller melodiske elementer
- udtrykke oplevelse af musik nuanceret og bevidst i ord, billeder og bevægelse
- gøre rede for formforløb og stemning i små musikstykker på baggrund af musikkens elementer, fx dynamik, klangfarve og motiver
- vurdere relationen mellem tekst og melodi i sange fra det almindelige repertoire
- forstå begreber med tilknytning til melodiopbygning, fx frase, motiv og rytmisk identitet
- kende forskel på melodi og akkompagnement
- anvende de erhvervede musikteoretiske begreber i samtale om musik ved musikudøvelse og musiklytning
- anvende notation som hjælp til at forstå den rytmiske eller melodiske udvikling i en enkelt stemme
- kende til lydannelsen på og genkende klangen af et udvalg af musikinstrumenter

- kende til musikeksempler, som repræsenterer et genre- og stilmæssigt bredt repertoire fra især den vesterlandske musikkultur, og nogle centrale skikkelser med tilknytning til den valgte musik
- kende musikkens funktion i forskellige sammenhænge, fx ved fester og religiøse handlinger og i medier

Efter 6. klasses trin

Forventninger til, hvad eleverne almindeligvis kan og ved inden for området:

Musikudøvelse

- deltage lyttende og medskabende i fælles musikalsk udfoldelse
- kende et repertoire af nye og ældre danske sange og salmer samt sange på andre sprog, først og fremmest engelsk, norsk og svensk
- synge med god intonation og klang samt tydelig tekstudtale såvel med som uden mikrofon
- deltage i flerstemmig sang med opmærksomhed på det musikalske udtryk
- deltage i fremførelse af talekorsatser af sammensat karakter
- anvende et bredt udvalg af musikinstrumenter fra forskellige instrumentgrupper i sammenspilsarrangementer
- anvende et relevant instrument i forbindelse med akkordspil
- betjene musiklokalets tekniske anlæg
- deltage i sammenspil i forskellige genrer og stilarter
- være opmærksom på det musikalske udtryk i sammenspillet
- bruge notation som støtte for musikudøvelsen
- kende fællesdanske fra forskellige kulturer

Musikalsk skaben

- anvende krop, stemme, musikinstrumenter og andre klangkilder, fx computer, i skabende musikalsk arbejde
- producere lydforløb, lydillustrationer og klangkulisser, fx over fortællinger, eventyr, digte og historier
- udføre fri rytmisk eller melodisk improvisation over en fastlagt akkordfølge
- komponere enkle melodier eller små musikstykker, fx ved hjælp af computer
- sammensætte forløb med musik, billeder, bevægelse og dramatisering i fællesskab med andre
- drøfte musikalske arrangementer med andre og give idéer til deres udførelse

Musikforståelse

- lytte opmærksomt og med forståelse til musik i forskellige genrer og stilarter
- lytte til levende, professionelt fremført musik med forståelse for koncertsituationen
- fortolke et stykke musik gennem selvvalgte udtryksformer
- gøre rede for formforløbet og stemningen i musikstykker i forbindelse med udøvelse og lytning
- anvende enkle akkordmønstre efter anvisning

- anvende notation som hjælp til at få overblik over sammenhæng og formforløb i et musikstykke med flere stemmer
- kende klang og virkemåde af en varieret række af instrumenter og deres roller i sammenspilsrelationer
- identificere vigtige træk ved musik fra udvalgte perioder i den vesterlandske musikkultur og kende til nogle centrale musikhistoriske skikkelser med tilknytning til disse perioder
- kende til musik fra andre kulturer
- gøre rede for musikkens funktion og virkning, fx som samlende, stemningsskabende, opildnende og manipulerende
- gøre rede for, hvordan musik optræder både som kunstnerisk udtryk og som vare

Læseplan for faget MUSIK

Musikken er en del af vores kultur og indtager en betydelig plads i børns og unges hverdag. Det er derfor naturligt, at musikundervisningen tager sit udgangspunkt i vor tids musik - men ældre musik skal også inddrages. Der arbejdes med kompositionsmusik og rytmisk musik i forskellige stilarter og med såvel populære som mere eksperimenterende udtryksformer.

Da eleverne i udstrakt grad oplever, erfarer og erkender gennem kropslig aktivitet, bør bevægelsesaktiviteter indtage en fremtrædende plads i musikundervisningen.

Kriterier for valg af indhold

Valg af musikalsk indfaldsvinkel skal i videst muligt omfang give eleverne den praktiske erfaring og teoretiske viden, som giver mulighed for at udtrykke sig i, om og til musik, og som er afgørende for den kunstneriske oplevelse og glæden ved musik.

De musikalske aktiviteter i musikundervisningen kan sammenfattes i begrebet musikudøvelse; ikke kun forstået som reproduktion, men som aktiviteter, hvor sang, spil på instrumenter, komposition, improvisation og lytning udgør en helhed, ofte i forbindelse med dans, drama, digtning og anden kunstnerisk udfoldelse.

Undervisningens hovedområder

Sang

Der arbejdes med en- og flerstemmig sang med hovedvægt på det enstemmige. Flerstemmighed indgår i form af enkel bordun, ostinat, »ekko«-teknik og gennemkomponerede 2. stemmer.

Brug af stemmen indgår i næsten alle aktiviteter i musikundervisningen: som melodistemme i fællessang og spillesatser, i sanglege, dans og andre bevægelsesaktiviteter og som et musikalsk udtryksmiddel i elevernes egne kompositioner.

Undervisningen omfatter udvikling af smidighed, tydelig artikulation og egal klang i sang- og talestemme, og toneomfanget øges gennem brug af stemmen i både »normale« og »ekstreme« stemmeaktiviteter. Eleverne skal have mulighed for at eksperimentere og improvisere.

Solistisk sang og mikrofonforstærket sang dyrkes især i slutningen af forløbet.

Sangrepertoiret omfatter børnesange, rim og remser. Endvidere inddrages sange, viser og salmer fra forskellige tidsepoker og i forskellige musikalske stilarter. I repertoiret indgår også sange på andre sprog.

Eleverne kan gennem brug af informationsteknologi blive bevidste om, på hvilken måde og i hvilket omfang der med teknikken kan manipuleres med stemmens ægte og oprindelige udtryk.

Instrumentalspil

Undervisningen skal omfatte spil på instrumenter fra forskellige instrumentgrupper, fx blæse-, strenge-, tangentinstrumenter og slagtøj. Eleverne skal have kendskab til instrumenternes klanglige og tekniske muligheder.

Sammenspil udgør en væsentlig del af undervisningen, og eleverne skal spille sammen i både større og mindre grupper.

Valg af indhold foretages i relation til elevernes erfaringer og udvikling og på baggrund af deres forudsætninger for at kunne håndtere og udvikle færdigheder på de forskellige instrumenter. Repertoiret skal spænde genre-mæssigt bredt.

Der arbejdes med at bevidstgøre puls- og taktfornemmelsen, som er en vigtig forudsætning for, at et sammenspil lykkes. Dette kan ske gennem rytmeledsagelse til sange, remser og sanglege. Enkle rytmeinstrumenter som håndtrommer, tamburiner m.fl. er velegnede i den forbindelse.

Der stiles mod at arbejde med varierede og komplekse rytmer i forskellige stilarter, hvor instrumenter som fx el-bas, guitar, trommesæt og congas vil give et autentisk lydbillede.

Der arbejdes med melodispil på egnede instrumenter som fx blokfløjte, der tillige giver mulighed for at arbejde med blæseteknik og intonation. Stavspil og tangentinstrumenter er også velegnede til melodispil.

Der arbejdes med akkompagnement i form af modstemmer og ledsagestemmer i enkle, overskuelige strukturer som trinvis bevægelse, ostinat og sekvens. Stavspil er velegnede i denne sammenhæng. Desuden vil instrumenter som fx keyboards kunne inddrages for at skabe et mere komplekst og spændende lydbillede.

Der arbejdes med harmonisk opbygning i dur/mol-tonal musik, herunder skalaer og akkorder. Instrumenter som guitar, ukulele og tangentinstrumenter er velegnede til at anskueliggøre disse forhold.

Der arbejdes med arrangement, improvisation og komposition i hele forløbet for at give eleverne mulighed for at være aktivt skabende og eksperimenterende.

I arrangement arbejdes der fx med forskellige kombinationer af givne rytmer og stemmer for at finde frem til det bedste musikalske udtryk.

I improvisation arbejdes rytmisk og melodisk ud fra forskellige principper, bl.a. improvisationsskalaer.

I komposition kan eleven fx arbejde med selv at komponere melodier og ledsagestemmer.

Musikprogrammer, som kan benyttes sammen med elektroniske lydgivere, inddrages i undervisningen, fx i forbindelse med komposition og sammenspil.

Bevægelse

En stor del af den musik, som børnene hører gennem de elektroniske medier, appellerer bevidst til danse- og bevægelsesaktiviteter.

Bevægelsesaktiviteterne kan knyttes til og inspireres af eksisterende musik, men benyttes også til at sætte musikalsk improvisation eller en kompositorisk aktivitet i gang.

Der vælges repertoire og arbejdsformer, som giver et alsidigt billede af de udtryksmåder, som dans, bevægelse og dramatisering åbner mulighed for, og der skal være god balance mellem fastlagte bevægelsesmønstre og bunden eller fri improvisation.

Et særligt anvendeligt repertoire udgør gamle og nye sanglege samt traditionelle danske og udenlandske danse.

Musiklære

Eleverne skal have redskaber til støtte for den musikalske erkendelse og musikudøvelsen.

Med udgangspunkt i musikalske kontraster arbejdes der med lydenes styrke, længde, tonehøjde, klangfarve og konsonans/dissonans samt musikkens rytme, takt og puls/ikke puls. Gennem praktiske øvelser og analyser kan eleverne få kendskab til skalaopbygning, akkorder og akkordforbindelser.

Der arbejdes med musikalske begreber og terminologi, ligesom et nodebillede eller anden form for notation inddrages, hvor det er hensigtsmæssigt.

Professionelt udført levende musik inddrages i undervisningen. Den levende musik skal bidrage til at motivere eleverne til opmærksom og intens lytten, anskueliggøre rent musikalske forhold samt give et indblik i udøvelsen af musik som erhverv.

Informationsteknologien inddrages til belysning af teknologiens muligheder i relation til musik som fænomen og teknologiens rolle i samfundets musikproduktion og øvrige musikliv.

Centrale faglige synsvinkler

Undervisningen i hovedområderne skal i det samlede forløb ses under følgende faglige synsvinkler:

Musikalske oplevelser

Der skal fokuseres på elevernes oplevelser samt følelse af ligeværd i et fælles musikalsk udtryk.

Lytning

En forudsætning for en udviklende beskæftigelse med musik er, at eleverne lærer at lytte koncentreret.

Samtale om musik

Allerede tidligt i skoleforløbet præsenteres eleverne for musik af vidt forskellig art. De skal begrunde og argumentere for deres synspunkter i samtalen om musikken.

Musikalsk handleberedskab

Eleverne skal have mulighed for selvstændigt at tage stilling til og bruge musikalske udtryksformer.

Musikalsk bevidstgørelse

Der arbejdes med elevernes viden og bevidsthed om de musikalske elementer, som tilsammen udgør et musikalsk forløb.

Komposition og improvisation

Med udgangspunkt i elevernes fantasi samt forståelse af og erfaringer med æstetisk udtryk arbejdes der med komposition og improvisation.

Dette arbejde spænder fra ganske enkle arrangementer af sange, hvor fx tekst, melodi, instrumentale og vokale modstemmer og akkompagnementsfigurer er givet på forhånd, til egentlig komposition. Også improvisation indgår i musikudøvelsen i mange forskellige sammenhænge.

Musik og bevægelse

Eleverne skal have mulighed for at opleve musikken gennem kropslig aktivitet.

Alsidighed i repertoirevalg

Eleverne skal have kendskab til repertoire inden for forskellige musikalske genrer og fra forskellige epoker.

Informationsteknologi

Der fokuseres på informationsteknologiens betydning for den levende musik - og på hvordan aktiv musikudøvelse sammen med andre ikke kan erstattes, men netop styrkes af teknologien.

Vejledning for faget MUSIK

Generelle synspunkter

Indlæringen i folkeskolens musikundervisning bør foregå i forbindelse med elevernes praktiske musikudøvelse og musikalske skaben.

Man kan udmærket lytte til musik uden at kunne spille eller komponere; men for at kunne udføre musik er det nødvendigt at kunne lytte, og man skal både kunne lytte og udføre musik, før man kan være musikalsk skabende. Imidlertid virker den praktiske musikudøvelse og det musikalsk skabende også kvalificerende på lytningen.

Ved at inddrage både det lyttende, det udøvende og det skabende i undervisningen sættes således en musikalsk udvikling i gang i eleverne - en udvikling, der både vil skærpe deres sansemæssige og udtryksmæssige oplevelse af musik og styrke deres håndværksmæssige og intellektuelle greb om den.

Udgangspunktet for undervisningen er, at alle børn er musikalske, dvs. at de alle lader sig påvirke af musik, samt at de alle har et forhold til musik, når de begynder deres skolegang. Men at alle børn er musikalske, betyder ikke, at de er lige musikalske. Deres forudsætninger er meget forskellige, hvilket stiller særlige krav til tilrettelæggelsen af undervisningen. Men faget musik rummer bl.a. i sammenspilssituationer gode muligheder for at gå ind på hver enkelt elevs niveau, så stærke sider udnyttes, og svage sider udvikles.

Herudover stiller sådanne situationer krav til den enkelte elevs koncentrationsevne i forhold til egen del af opgaven, ansvarfølelse over for det fælles produkt og hensyntagen til de øvrige i fællesskabet.

Musikken indtager en betydelig plads i de fleste menneskers hverdag, og forståelsen af, hvad musik er, og hvordan den skal lyde, bestemmes i høj grad af musikudbuddet i medierne. Bl.a. derfor må den nutidige musik have en central plads i undervisningen.

Det er imidlertid vigtigt også at arbejde med fagets historiske dimension for at forstå, at tidligere tiders musik er det fundament, hvorpå den nutidige bygger. Det forhold, at dele af fortidens musik har levet videre eller genopstår og bliver en del af nutidens musik, er også en side af musikkens historiske dimension.

Den danske og den øvrige europæiske musik må naturligvis have en fremtrædende plads i den danske folkeskoles musikundervisning; men med den stigende internationalisering har mange musiktraditioner påvirket hinanden, således at en stor del af den nutidige danske musik har hentet inspiration fra fx Nord- og Sydamerika og Afrika. Desuden har den øgede kontakt med forskellige områder i Asien ført musiktraditioner herfra tættere på den danske kultur. Også disse internationale musikrelationer må gives plads i undervisningen.

Musiklivet, som undervisningen skal give eleverne forudsætninger for at deltage i og forholde sig til, skal opfattes som den mangfoldighed af musikudøvelse, hvor stort set alle aldersgrupper

er repræsenteret, og som rækker lige fra græsrodsbevægelsernes og subkulturernes musik til den offentligt etablerede og fra amatørmusik til musik på et højt professionelt niveau. - Og det drejer sig om musik i alle genrer.

Ordet musikliv henviser også til, at musikdyrkelse i de fleste tilfælde kræver fællesskab med deraf følgende organisering i form af kor, orkestre, musikforeninger, spillesteder, musikskoler, aftenskoleundervisning, musikbiblioteker, m.m.

De faglige hovedområder

Sang

Ved skolestart er næsten alle elever glade for at synge, og det er vigtigt at fastholde deres lyst til at bruge stemmen varieret i både sang og tale. Derfor er det af stor betydning, at der synses med eleverne hver dag i de første skoleår. Derved forbliver det at synge også en naturlig udtryksmåde, som eleverne kan bruge i andre faglige sammenhænge og i situationer, hvor sang er et samlende element.

Eleverne skal så tidligt som muligt opleve at synge sammen og opdage, at stemmerne kan bære og klare sig uden akkompagnement. Enstemmig sang er især med mindre elever et mål i sig selv, og hvis der akkompagneres til sangene, skal det foregå diskret og kun med det formål at støtte melodien. På højere klassetrin kan akkompagnementet gøres mere varieret og selvstændigt.

Det at synge er en aktivitet, alle elever kan deltage i, og da de mindste, som endnu ikke kan læse, som regel hurtigt lærer sangene udenad eller mundaflæser læreren, kan alle være med uden særlige forkundskaber eller færdigheder. Det er vigtigt, at eleverne synger i det for dem naturlige stemmeleje. Mindre børn har deres styrke i området c1-e2. Når sangene lægges i tonearter, der bruger dette område, befordrer det, at eleverne bevarer en lys klang og smidighed i stemmen.

Udover at være en selvstændig disciplin udgør sang også en integreret del af de fleste af de øvrige aktiviteter i en musiktime.

Vokale aktiviteter kan indgå i danse- og bevægelsesaktiviteter, fx i form af sanglege, vokale associationer til bevægelsesforløb eller som pulsbevægelser til det almindelige sangrepertoire.

Desuden bruges stemmen ofte i dramatiseringsforløb, hvad enten det er den enkelte sang, der dramatiseres, eller sang som aktivitet indgår i større dramaforløb, fx en musical.

I en meget stor del af det instrumentale sammenspil vil sangen kunne integreres - normalt som melodibærende stemme, hvor det ofte vil være nødvendigt og naturligt med mikrofonforstærkning.

Endelig er det for eleverne nærliggende at bruge stemmen som musikalsk udtryksmiddel i forbindelse med deres egne kompositioner og improvisationer.

Flerstemmig sang

Den enstemmige sang er centralt placeret i undervisningen, men enkel flerstemmig sang indføres, når eleverne er rimeligt sikre i enstemmighed.

Elevernes sans for musikkens harmoniske elementer er i skolestarten meget lidt udviklet og kan først rigtig modnes i løbet af 5. og 6. klasse. Derfor bør den første tostemmighed være med enkle overstemmer formet som selvstændige melodiske forløb. Overstemmen kan nøjes med at omfatte nogle få takter af sangen. Meget anvendelige er også ostinat-overstemmer: korte, sangbare melodistumper, der gentages under hele sangen eller dele af den. Ved at bruge flere ostinater kan man sammensætte 2. stemmer, der nærmer sig det gennemkomponerede.

Det genkendelige og overskuelige melodimateriale til en 2. stemme kan også hentes i sangens melodistemme, således at stumper fra melodien udgør en »eftersnakkende« 2. stemme. - Den almindelige kanon er en gennemført udnyttelse af dette princip.

Når klassen er sikker i at udføre enkle modstemmer, kan man i slutningen af den obligatoriske musikundervisning arbejde med gennemkomponerede 2. stemmer.

Stemmepleje

Det er vigtigt for udviklingen af stemmerne, at eleverne arbejder med opvarmnings- og stemmedannelsesøvelser. På kort sigt gør de stemmerne smidige, på lang sigt søger de at udvikle bl.a. stemmernes omfang, klangfylde, intonation samt vejrtrækning, støtte, kropsholdning og artikulation.

Disse opvarmnings- og stemmedannelsesøvelser skal have legens præg. Lydillustration, klangkulisser og lydlege, der animerer eleverne til at overskride og udvide stemmens grænser, kan for eksempel anvendes med henblik på smidiggørelse af stemmen. Under bevægelses- og sanglegsaktiviteter opøves beherskelse af åndedrættet, motorikken trænes, og læreren kan korrigere elevernes kropsholdning, så den bliver naturlig og afslappet.

Rim, remser, sanglege, tekstkanons, talekor o.l. er velegnede i arbejdet med at træne sanglig præcision og artikulation.

Arbejdet med stemmepleje skal i videst muligt omfang integreres i arbejdet med det almindelige sangrepertoire.

Sangrepertoire

Det kan tilrådes, at man på den enkelte skole i fællesskab opbygger et genremæssigt bredt repertoire af sange til brug ved lejligheder, hvor en større gruppe elever er samlet.

Derudover bør den enkelte klasse allerede fra skolestarten opbygge sit eget sangrepertoire, som er musikalsk og tekstmæssigt alsidigt.

I starten vil en væsentlig del af repertoireet bestå af nye og ældre børnesange. Derudover bør sangrepertoiret indeholde ældre og nyere sange, som har kulturel værdi, fx:

- Sange, der beskriver mennesket, landet og naturen
- Årstids- og højtidsange
- Historiske sange
- Salmer og bibelhistoriske sange
- Folkeviser
- Rytmske sange - både enkle og mere komplicerede
- Sange på andre sprog.

En klasses sangrepertoire skal holdes levende ved, at sangene synges jævnligt. Musiklæreren kan fx samarbejde med de øvrige lærere for at finde sange, som passer til andre fag og emner, som klassen arbejder med.

Sang og informationsteknologi

Eleverne bør bevidstgøres om, på hvilke måder og i hvilket omfang digitale effektenheder har mulighed for at bearbejde lyden af den menneskelige stemme. I en del undervisningssituationer vil sådanne bearbejdningsmuligheder kunne tilføre det samlede lydbillede autenticitet i forhold til elevernes brugsmusik.

Sing back kan udføres med en computer og et sequencerprogram, hvorved man - ud over at bearbejde klangbilledet i akkompagnementet - har mulighed for at skifte både toneart og/eller tempo.

Hvis man anvender harddisk-recording, er det muligt at indspille sangstemmerne på computeren sammen med akkompagnementet, og ved brug af systemet »pitch to MIDI« er det muligt at føre sangstemmen ind i computeren og få den omsat til MIDI-signaler og evt. udskrevet som noder.

Instrumentalspil

Brugen af instrumenter skal give eleverne konkret indblik i en vigtig side af musikkens verden, ligesom den skal være en del af deres musikudøvelse og dermed en væsentlig forudsætning for den musikalske erkendelse. Centralt er det musikalske samarbejde i sammenspilssituationer med hele klassen eller gruppevis.

Det kan være helt afgørende for musikoplevelsen, om man deltager i frembringelsen af musikken, eller om man blot lytter til musikken! Dette gælder ikke kun i de tilfælde, hvor musikken frembringes »direkte« ved brug af stemmen eller forskellige former for klanggestik (bevægelse, som giver lyd, fx klap med hænderne eller knips med fingrene), det gælder også i høj grad i de tilfælde, hvor musikken frembringes »indirekte« ved hjælp af musikinstrumenter.

Alle instrumenter bliver på den ene eller anden måde betjent ved hjælp af kroppen. I forbindelse med tilegnelsen af færdigheder på instrumenter er det derfor af stor betydning, at der samtidig arbejdes med rytmisk-motoriske øvelser.

Selv om det i mange tilfælde kun er en mindre del af kroppen, der er direkte aktiv, vil hele kroppen være indirekte aktiv under spillet. Dette giver mulighed for at udnytte

instrumentalspillet i udviklingen af elevernes grov- og finmotorik. For at kunne medvirke til denne udvikling, må læreren derfor være opmærksom på elevernes kropsholdning, greb om køller osv.

Gennem melodispil på instrumenter får eleverne lejlighed til at arbejde med tonesproget i »rendyrket« form. I børns erfaringsverden er en melodi ellers oftest tæt knyttet til en tekst i form af en sang. At spille melodier nuancerer desuden elevernes instrumentale teknik, når de lever med i de indbyggede spændingsforløb, der giver melodierne liv.

I megen musik bæres melodien af sangstemmen, mens det instrumentale i musikken har en mere ledsagende og måske uddybende karakter. Eleverne bør derfor også arbejde med akkompagnerende instrumentalspil, som kræver en speciel opmærksom lytten, så instrumenterne underordner sig sangen.

I sammenspillet med mange forskellige instrumenter, hvad enten det er rent instrumentalt eller akkompagnerende, er der rig lejlighed til at arbejde med det klanglige billede både med hensyn til opbygning og balance. Dette kan have karakter af et skabende/medskabende arbejde og i videre konsekvens være en del af et arrangementsarbejde, hvor elever og lærer laver deres specielle arrangement af en sammenspilssats ud fra overvejelser om, hvordan der eventuelt skal veksles mellem instrumentalvers og vokalvers, hvorvidt der skal være forspil, mellemspil og efterspil, hvilke instrumenter der skal bruges undervejs, hvorvidt der skal indlægges en improvisation, osv.

Til melodisk komposition er det en god indfaldsvej, at lærer og elever i samarbejde finder på enkle spilbare motiver og eksperimenterer med at sætte dem sammen til sammenhængende melodier og evt. digter tekst til.

I mange former for rytmisk musik - herunder den musik, som mange elever lytter til i deres fritid - udgør trommesæt, el-bas, el-guitar, klaver og keyboards et grundinstrumentarium. Det vil derfor være oplagt at bruge disse instrumenter til sammenspil i forskellige rytmiske stilarter bearbejdet i spilleteknisk overkommelige sats.

Et instrumentarium bestående af enkle og mere avancerede rytmeinstrumenter (herunder trommesæt og congas), stavspil, blokfløjter, ukuleler, akustiske og elektriske guitarer, el-bas, klaver og keyboards vil være hensigtsmæssigt til instrumentalspillet.

Dels opfylder disse instrumenter tilsammen de musikalske krav, der kan stilles til et skoleinstrumentariums klanglige, melodiske og harmoniske muligheder, og dels giver de et godt grundlag for en undervisning, der tilgodeser den enkelte elevs alsidige motoriske udvikling.

Enkle rytmeinstrumenter

Enkle rytmeinstrumenter kan især bruges som akkompagnement til rim, remser, sange og sanglege, når der arbejdes med elevernes pulsforfølelse og motorik.

Eleverne kan ved hjælp af instrumentariet illustrere tekster og billeder eller udnytte instrumenternes klangfarve, tonelængde og dynamik til at »tale sammen« og udtrykke stemninger som fx glæde, sorg eller vrede.

Akkompagnement til sange kan udføres på melodians rytme, som markering af pulsen eller som fast rytmisk figur.

Ved at veksle mellem forskellige instrumenter kan der skabes både klanglig, dynamisk og motorisk variation.

Arbejdet med de enkle rytmeinstrumenter i de yngste klasser danner grundlaget for det senere arbejde med forskellige rytmiske stilarter.

Avancerede rytmeinstrumenter

I latinamerikansk musik anvendes rytmeinstrumenterne ikke blot som rytmisk fundament, men som en mere selvstændig del af det musikalske udtryk.

Den særlige form for rytmisk flerstemmighed, der er karakteristisk for latinamerikansk musik, kan være vanskelig at få til at fungere tilfredsstillende, men med udgangspunkt i den forholdsvis enkle og tempomæssigt moderate cubanske cha-cha-cha kan repertoiret udvides til flere rytmiske stilarter og mere komplekse rytmer.

Trommesæt

Trommesættet danner det rytmiske fundament i størstedelen af de musikformer, som eleverne kender fra de elektroniske medier.

Stilrigtigt spil består normalt af tre rytmiske figurer udført samtidigt, hvilket kræver en høj grad af motorisk koordination. Denne kan opøves, uden at eleverne nødvendigvis sidder ved et trommesæt, men i stedet øver på borde, stole eller knæ. Selv om der således vil være tale om at sidde ved trommesættet efter tur, er eleverne normalt så motiverede, også med hensyn til at øve hjemme, at mange på den måde opnår en rimelig sikkerhed i en enkel grundfigur, som kan anvendes til de fleste rytmiske stilarter.

Stavspil

Stavspillet er et konkret middel til erkendelse af begreberne høj/dyb, opad/ nedad, idet klangstavens forskel i længde svarer til forskellen i tonehøjde: lang stav - dyb tone, kort stav - høj tone.

Alle skolestavspiltyper har samme spilleteknik kun klangfarve, tonehøjde og fysisk størrelse er forskellig. En melodi eller modstemme kan således varieres klangligt uden at ændre måden, den spilles på.

Som melodi-instrument har stavspillet visse begrænsninger, dels med hensyn til mulige tonearter (fortrinsvis C-, F- og G-dur), dels med hensyn til »løse fortegn«.

Stavspillene er meget velegnede til udførelse af modstemmer i enkle overskuelige strukturer: trinvis bevægelse, ostinat og sekvens.

I de yngste klasser kan man tilføje melodien en helt enkel modstemme, der tilgodeser motorisk regelmæssighed. Det gælder i særlig grad melodier med en gentaget harmonisk formel som grundlag.

I takt med udviklingen af elevernes motorik og musikalske erfaringer og bevidsthed kan stavspillene anvendes i mere komplekse sammenhænge og indgå i et mere kompliceret rytmisk/melodisk sammenspil.

Som »tonale rytmeinstrumenter« er stavspillene særdeles velegnede til improvisation. De aftagelige stave gør det muligt at danne særligt improvisationsegne skalaer.

I starten fokuseres der mere på det rytmiske end på det melodiske, men holder eleverne sig i det væsentlige til trinvis bevægelse, vil de efterhånden udvikle en melodisk/tonal fornemmelse.

Blokfløjte

Blokfløjten er et velegnet melodi-instrument til børn, både når de skal spille klassevis og i mindre grupper. Den giver en god variation i sammenspillets klangbillede og bør derfor hurtigt inddrages sammen med de øvrige instrumenter.

Blokfløjtespillet kan indføres gennem en rolig spilleteknisk progression. Ved at starte med meget gehørspil og improvisation stimuleres spilleglæden, og eleverne får overskud til at koncentrere sig om spilletekniske problemer.

Herudover er blokfløjten et godt middel i arbejdet med et nodebillede, og endelig er spil på blokfløjte udviklende for finmotorikken.

Ukulele, guitar og el-bas

Disse spilletekniske beslægtede instrumenter er velegnede i arbejdet med at udvikle elevernes forståelse af og færdigheder i harmonisk opbygning.

På ukulele og guitar kan brug af plekter være en hjælp til at overvinde nogle spilletekniske problemer. Det kan i forbindelse med visse tonearter være praktisk med en capo d'astro, som i øvrigt et godt pædagogisk hjælpemiddel til forklaring af transponering.

På ukulelen vil eleverne normalt kunne magte at have 3-4 akkorder i beredskab ad gangen. At tonearterne G-dur, D-dur og E-mol ligger bekvemt, gør den velegnet til sammenspil med blokfløjten. Ukulelens højtliggende klang bør dog suppleres med guitar, bas eller klaver, der kan

lægge den nødvendige bund. Endvidere er der både klanglige og motoriske grunde til at anvende den lidt større baryton-ukulele.

Guitarerne - og især de elektriske - er særligt populære hos eleverne på mellemtrinnet, og de bør have mulighed for at forsøge sig i sammenhænge, der er spilleteknisk overkommelige.

Også el-bassen er et populært instrument, som i »short-scale«-udgaven kan indføres tidligere end guitaren. Mens ukulele og guitar især anvendes som akkordinstrumenter, fremhæver bassen i første omgang akkordgrundtonen for senere i forløbet at spille vekselbas og mere varierede basgange.

Lars Gundersen (Mediecentret), *Musikundervisning*

Klaver og keyboards

Det er vanskeligt at forestille sig et musiklokale uden et klaver, idet musiklæreren dårligt kan undvære dette alsidige akkompagnementsinstrument i undervisningen. Når klaveret suppleres med keyboards, er der et godt grundlag for at inddrage eleverne i spil på disse instrumenter.

Tangentinstrumenterne er særdeles velegnede til at anskueliggøre en række grundlæggende musikalske forhold, herunder især skalaopbygning, akkordopbygning og harmonisk opbygning.

Fra stavspillene er eleverne fortrolige med begreberne høj/dyb, opad/nedad. Selv om alle klavertangenterne er ens, overføres disse begreber nemt til klaveret, og der er hverken begrænsninger med hensyn til mulige tonearter eller problemer med hensyn til »løse fortegn«. Tangentinstrumenterne har en fyldig klang, og derfor er eleverne allerede tidligt i forløbet motiverede for at arbejde med enkle melodier og akkordblokke på disse instrumenter.

Instrumentalspil og informationsteknologi

Keyboards, trommemaskiner, MIDI-horn, MIDI-guitarer og MIDI-trommeplader fungerer med basis i edb-teknik. Sådanne instrumenter kan anvendes i såvel traditionelle som en række nye sammenspilssituationer. Fx kan computeren anvendes som støtte for en gruppe elever, der øver en enkelt stemme. Dette kan foregå ved, at computeren spiller med på den stemme, der øves, eller simulerer det øvrige orkester.

I arbejdet med improvisation kan computeren afspille et musikalsk forløb, fx den harmoniske og rytmiske baggrund til en 12-takters blues, som eleverne skal lave improvisationsforsøg over. Forsøgene kan indspilles og bagefter blive genstand for kritisk gennemlytning og evt. analyse.

I forbindelse med kompositions- og arrangementsarbejde kan eleverne med computeren hurtigt afprøve og vurdere forskellige ideer og muligheder.

Bevægelse

Arbejdet med bevægelse i musikundervisningen må omfatte forskellige danseformer lige fra den fastlagte dans (fx folkedans) til den frie bevægelsesimprovisation, da børn har forskellige behov for bevægelse, og danseformerne omvendt stiller forskellige krav til børnene. De fastlagte former giver tryghed og opfylder børns behov for at lære bestemte færdigheder, mens de friere former imødekommer behovet for at eksperimentere og skabe selv.

Eleverne må konfronteres med musik af vidt forskellig karakter og oprindelse. I forbindelse med bevægelsesaspektet i musikundervisningen vil det betyde, at den valgte musik må appellere til forskellige typer af bevægelse. Ud over længere frit udviklende bevægelsesforløb af mere lyrisk og dramatisk karakter, må der også arbejdes med korte repeterende og mere nøgterne mønstre.

Dans og bevægelse til musik tiltaler ofte især piger. Derfor bør undervisningen også indeholde bevægelsestyper, som drenge kan identificere sig med, og som passer til deres motorik.

Sanglege

Mange sanglege består af fastlagte dele, som alle deltager i, og som veksler med mere improvisatoriske afsnit, hvor én eller to elever sættes i centrum og evt. danser solo eller bestemmer, hvordan alle skal danse. Sådanne lege kan derfor være et godt udgangspunkt for arbejdet med såvel bundne som mere frie danseformer. Sanglegene tilgodeser i høj grad hver enkelt elevs motoriske formåen, men stimulerer også den fælles pulsformemmelse.

De gamle traditionelle sanglege, der er folkeligt fælleseje, har en naturlig plads i undervisningen; men også de sanglege, der er opstået de seneste årtier, og som lever i børnenes leg, kan inddrages.

Sang og bevægelse

Sang og bevægelse virker befordrende på hinanden. Bevægelsen påvirker vejrtrækningen og kroppens muskler på en sådan måde, at eleven vil være tilbøjelig til at synge mere med - og på en sundere måde. Sangens tekst og hele stemning påvirker omvendt det kropslige udtryk og gør det

friere. Ud over sanglege kan det derfor være udmærket, at eleverne også bevæger sig til sange fra det almindelige sangrepertoire, evt. blot ved at gå rundt i en kreds. Naturligvis kan elever og lærer i fællesskab vælge at udvikle mere raffinerede forløb, som fx er sammensat af nye trin, armbevægelser eller figurer.

Kreativ dans

Undervisningen bør i høj grad omfatte danse og bevægelsesforløb, som eleverne selv skaber. Sådanne danse, der kan knyttes såvel til elevernes sang som til musik, de lytter til, kan indgå på alle klassetrin.

Elevernes selvlavede danse eller bevægelsesforløb er en slags visuel tolkning af musikken - en genskabelse i et helt andet, men dog nært beslægtet og konkret udtryksunivers. En sådan transformering af musikken kræver elevernes aktive lytten, så deres erkendelse af musikkens stemning samt af musikalske elementer som fx form, tempo, lydstyrke og klang åbnes.

Den bevægelsesmæssige visualisering af musikken giver desuden læreren en mulighed for at bedømme, i hvilken grad og på hvilken måde eleverne lytter sig ind i musikken.

Der kan arbejdes mere skitse-mæssigt for at støtte den musikalske erkendelse; men elever og lærer må også gennem diskussioner og afprøvninger arbejde målrettet mod at skabe faste danseforløb. Foregår arbejdet i grupper, kan de forskellige resultater sammenholdes og diskuteres.

En tilgang til improvisatorisk dans kan være, at eleverne fx bevæger sig frit til et stykke musik, diskuterer musikkens karakter med læreren og derefter gentager forløbet. Derved får eleverne ud over at bevæge sig helt spontant også mulighed for at basere improvisationen på en gennemlytning og nogle refleksioner.

I forbindelse med improvisation er der også mulighed for at gøre erfaringer med sammenhængen mellem musik og bevægelse. I parvist arbejde kan den ene fx gennem spontant spil eller sang inspirere den andens bevægelser. Omvendt kan bevægelsen også være igangsætter for musikken. Denne sidstnævnte arbejdsform kan eventuelt føre frem mod egentlige direktionsøvelser.

Dramatisering

En særlig slags bevægelsesforløb, som mindre børn ikke klart skelner fra dansen, er dramatiseringen. Selv om grænsen er flydende, kan man sige, at dramatiseringen har legens konkrete karakter, mens den rendyrkede dans lever i kraft af sin egen æstetik.

Dramatiseringer kan baseres på programmusik, men andre musikstykker kan også af eleverne tillægges en historie, som dramatiseringen bygger på. Endelig kan en konkret historie være udgangspunkt for såvel dramatisering som valg af musik.

Dramatiseringer kan variere fra komplicerede forløb med mange roller og en handling til, at alle elever illuderer den samme figur eller ting. I den skikkelse ligger dramatiseringen tæt op ad den improvisatoriske dans.

I forbindelse med dramatiseringer - og dans og bevægelse i det hele taget - kan det være en idé at bruge forskellige enkle rekvisitter, som fx tørklæder, papirstrimler, stofbaner, vimpler, hatte og masker. Sådanne rekvisitter får eleverne til at glemme sig selv, så kroppen kommer til friere udfoldelse i sine bevægelser. Samtidig fremhæves bevægelsens art eller karakter, eller elevernes forestilling om en forvandling støttes, så de lettere kan identificere sig med de ting eller personer, de skal illudere.

Danse fra forskellige kulturer

I folkeskolens musikundervisning har der gennem årene udviklet sig en tradition for at inddrage danske og udenlandske danse. Disse danse bør stadig indgå i undervisningen for at give eleverne indtryk af forskelligartede kulturtraditioner.

I begyndelsen kan der eventuelt arbejdes med de vanskelige danse i tillempet form.

Ud over at give gode og sjove oplevelser fremhæver dansene, hvilken betydning den enkeltes indsats har for det fælles resultat, og de udvikler den fælles pulsforfølelse, som er så vigtig for al fælles musikalsk aktivitet. Endelig støtter de erkendelsen af musikkens forskellige former.

Nogle udenlandske danse som fx samba, square-dance og danse med udgangspunkt i afrikanske dansetrin kan med deres direkte appel til kroppen om at udfolde sig i dans være med til at udvikle og konsolidere rytmesansen. De udvikler kropsbevidstheden og kan dermed danne et godt udgangspunkt for den kreative dans.

Musiklære

Undervisningen i musiklære behandler musikkens forskellige elementer, så eleverne får et fælles sprog i deres fælles arbejde med musikken.

Gennem opmærksom og intens lytning til såvel ældre som nyere musik bliver eleverne bevidstgjort om musikkens »udtryk«, form, stilarter og historie samt instrumenternes klang.

For at gøre musiklæren så konkret som muligt, bør undervisningen altid foregå i forbindelse med en musikalsk oplevelse - enten elevernes egen musikudøvelse, en skolekoncert eller færdigindspillet musik.

Musikkens lyde

Skærpelsen af elevernes bevidsthed om de musikalske lyde er et vigtigt led i træningen af det musikalske gehør og koncentrationsevnen. Derfor må arbejdet med lydstyrke, lydlængde, tonehøjde og klangfarve stå centralt i den tidlige musikundervisning.

I forbindelse med lydstyrke arbejdes der med begreberne kraftig/svag, og man kan eventuelt indføre fagudtrykkene forte/piano. Ud over en fast lydstyrke kan den enkelte tone have et lydstyrkeforløb, ligesom en tonerække kan have en dynamik med et stigende eller faldende styrkeforløb. Terminologien kraftigere/svagere bør foretrækkes, men crescendo/diminuendo kan eventuelt indføres.

Elevernes erkendelse af forskellige faste lydstyrker eller lydstyrkeforløb kan ske gennem dramatiserende bevægelseslege og ved brug af stemmen, hvad enten det foregår mere improvisatorisk eller i forbindelse med, at klassen synger en sang flere gange med forskellig lydstyrke og dynamik. Instrumenter bruges på samme måde som stemmen; men de kan også af eleverne udpeges som mere eller mindre velegnede til forskellige lydstyrker og dynamiske forløb.

Med hensyn til lydlængde arbejdes der med såvel toners varighed som instrumenters udklangstid.

Udklangstid opleves intenst af eleverne, når de skal bevæge sig til lyden, så længe de kan høre den, og når de med samme slags bevægelse skal fylde forskellige udklangstider ud.

På lignende måde kan man arbejde med modsætningen korte toner/lange toner såvel kropsligt som vokalt og instrumentalt, evt. ud fra modsætninger som fx flittig/doven, bæk/flod, originaludsendelse/genudsendelse i slow motion.

Tonehøjde er knyttet til begreberne høj og dyb, som egentlig er rumlige begreber. Når toneforhold defineres i højden/dybden, er der derfor tale om en konvention, som langt fra er indlysende for alle elever, og det er for mange af dem lettere at høre forskel på opad/nedad end på høj/dyb - især i lange melodibevegelser.

Disse relationer kan konkretiseres ved hjælp af stavspillene og ved brug af forskellige former for notation. Bevægelseslege, hvor eleverne fx er robotter eller marionetdukker, hvis krop eller lemmer styres fra instrumenter, er også velegnede til bevidstgørelsen.

Det tilstræbes, at alle elever bliver sikre i at bedømme, hvilken af to toner, der er højest, om der er langt imellem dem, eller om de ligger tæt på hinanden. Desuden bør de alle kunne skelne mellem opadgående og nedadgående melodibevegelser.

Lydes og instrumenters klangfarve kan man arbejde med at skelne og karakterisere ved fx at tage udgangspunkt i lydskildens materiale (metal, træ, skind m.v.), i de associationer de giver (lys, mørk, hul), og i lydefterligninger m.m.

Rytme

Det er meget vigtigt, at eleverne får en sikker pulsforfølelse. Udgangspunktet for arbejdet med den rytmiske puls er kroppens cykliske bevægelser i gang, løb og i bevægelser som håndklap o.l. Derfor er fx pulsklap til klassens fællessang og sanglege med rytmisk fastlagte bevægelser gode til etableringen af en fælles pulsforfølelse. Det er af allerstørste betydning

for hele musikundervisningens succes, at dette arbejde prioriteres højt, da den fælles musikudøvelse som oftest baseres på en fælles puls.

Der arbejdes desuden med at følge en puls i sang, sammenspil og bevægelse, når der tælles for, når der dirigeres, og når musikken blot klinger. Med udgangspunkt i repertoire til sang og sammenspil arbejdes der med ligedelt og uligedelt taktart i forskellige tempi og med rytmiske figurer i forskellige stilarter.

Som et væsentligt element i arbejdet med rytmiske figurer inddrages ordenes og sprogets rytme, så den rytmiske figur får tekst på. Herigennem styrkes elevernes sproglige udvikling samt deres erkendelse, udførelse og fastholdelse af rytmiske figurer, der ikke følger melodirytmen. Herved kan selv de yngste elever udføre forholdsvis komplicerede rytmer.

Harmonik

Arbejdet med den harmoniske bevidstgørelse bør først finde sted i sidste halvdel af den obligatoriske musikundervisning. Den naturlige indfaldsvej til musikkens harmoniske fænomener er dur- og moltreklange, således som de optræder i akkompagnementsfigurer til viser og sange. De rytmiske populærformer har ofte en fast harmonisk puls (akkordskift på hver anden eller hver fjerde takt). Derfor vil man i arbejdet med sådan musik have et godt udgangspunkt for at bevidstgøre eleverne om akkordskift, klangforskellen på dur- og moltreklange, konsonans/dissonans m.v. Arbejdet med treklange kan understøttes af akkordspil på ukulele, guitar, stavspil og tangentinstrumenter.

Visualisering

Visualisering af musik og musikalske fænomener tjener to hovedformål. For det første er visualisering et vigtigt hjælpemiddel i udviklingen af elevernes musikalske erkendelse. For det andet er visualisering dels i form af noder, men også i andre former, en stor støtte for musikudøvelsen. I løbet af den obligatoriske musikundervisning skal eleverne naturligvis stifte bekendtskab med det almindelige nodesystem og lære at bruge det i et vist omfang. Det skal dog understreges, at der ikke tilstræbes egentlig nodelæsningsfærdighed, men at eleverne bliver i stand til at bruge et nodebillede som støtte for sanglige, instrumentale, analytiske og kompositoriske aktiviteter.

**Billedet er ikke medtaget
på grund af
ophavsret**

Lars Gundersen (Mediecentret),
Solnedgang ved havet

Andre former for notation kan dog i forskellige sammenhænge overvejes. For eksempel kan melodikurver (en skitse-mæssig fremstilling af melodibevegelse) bl.a. anvendes i forbindelse med bevidstgørelse af tonehøjde og tonelængde. Eleverne vil kunne notere i melodikurver.

Trappenotation viser overskueligt såvel tonehøjde som tonelængde. Over for eleverne er den bedst egnet til aflæsning og ikke som deres egen notationsform. Som spilleforlæg er dens anvendelse begrænset til meget enkle forløb.

Den sekundinddelte tidsakse er en anden notationsform, som er anvendelig, når man bevæger sig mere eller mindre ud af det diatoniske musikunivers, fx i forbindelse med lydformningsaktiviteter. De musikalske begivenheder kan indtegnes på tidsaksen på mange forskellige måder.

Solmisation er en visualiseringsform, der ved hjælp af håndtegn giver eleverne en visuel og bevægelsesmæssig fornemmelse af tonernes bevægelsesretning og bevidstgør dem om skalatrinnes relative sammenhæng. Dette kan danne indfaldsvinkel til både flerstemmig sang og nodelære.

Musikorientering

Forskellige musikhistoriske perioder og genrer belyses og suppleres med en kort gennemgang af de mest betydningsfulde danske og udenlandske komponister og de tidstypiske instrumenter, så eleverne får en fornemmelse af musikkens udvikling gennem tiderne frem til i dag.

Udgangspunktet kan være den strofiske sangs enkle musikalske form. Melodien kan bestå af en eller flere selvstændige dele, hvor man traditionelt anvender betegnelserne A, B, osv. for de forskellige dele. Formforløbet i et vers kan fx se således ud: A A B A. Dette kan eleverne blandt andet erkende igennem danse eller bevægelsesforløb, hvor hver del får sit eget bevægelsesmønster.

Gennem lytning til musikkens forskellige stilarter (barokken, klassikken, romantikken osv.) kan man sidenhen bevidstgøre eleverne om musikkens mange former som fx rondo, fuga og menuet.

Musikorienteringen kan relateres til det musikalske stof, som eleverne arbejder med i sang og instrumentalspil. I øvrigt vil anvendelsen af film, video og tv være en god støtte for arbejdet, da eleverne blandt andet gennem underlægningsmusik til film og tv-serier har en bred musikalsk referenceramme.

Instrumentkendskab

Med hensyn til de instrumenter, der ikke indgår i klasseundervisningen, har man flere muligheder for at præsentere dem for eleverne. Hvis der er elever i klassen, der spiller på instrumenter i fritiden, kan man dels benytte disse instrumenter i musikudøvelsen, dels lade de pågældende elever demonstrere dem for klassen. Hvis denne mulighed ikke er til stede, kan man gennemføre instrumental-demonstrationer med musikskolens eller professionelle musikeres medvirken i undervisningen.

Derudover kan man ved hjælp af indspillede musikeksempler i forskellige stilarter bevidstgøre eleverne om instrumenternes klang.

**Billedet er ikke medtaget
på grund af
ophavsret**

Jens Juncker-Jensen (Mediecentret), *Solokonzert for blæser*

Skolekoncerter

Mange elevers forbrug af mediemusik er meget stort. Dette indebærer en risiko for passivitet og ensidighed i forhold til musik, som bør imødegås i musikundervisningen blandt andet gennem inddragelse af levende musik. Således bør alle elever jævnligt opleve koncerter med professionelle musikere.

Hvis mødet med den levende musik skal have en chance for at fastholde elevernes interesse i konkurrence med den teknisk perfekte massemediemusik, er det vigtigt, at den præsenteres på et højt professionelt niveau og med et alsidigt repertoire. Det er ligeledes af stor betydning, at den pædagogiske ramme er nøje tilpasset elevernes alderstrin og forudsætninger, og at koncerterne forberedes, gennemføres og efterbehandles på en pædagogisk hensigtsmæssig måde.

Den levende musik motiverer i højere grad eleverne til koncentreret lytning end den medieformidlede.

Skolekoncerterne vil også kunne give eleverne et værdifuldt indblik i udøvelsen af musik som erhverv og derigennem være med til at øge respekten om musikken og musikfaget.

Musiklære og informationsteknologi

Computeren giver mulighed for at arbejde og eksperimentere med komposition og manipulation af musikkens elementer.

Opgaver og øvelser i at komponere melodier kan af læreren afgrænses med hensyn til fx melodilængde, toneantal, harmonik eller rytme, hvorefter eleverne på skærmen sætter musikken sammen og retter den til.

Arbejdet med musikalsk form kan bestå i, at eleverne pusler med at sætte et antal musikstykker eller lydforløb sammen til en helhed, som de derefter kan høre og få udskrevet som noder eller andre former for notation.

Når der komponeres eller manipuleres med musikkens elementer, er det hensigtsmæssigt, at eleverne arbejder i grupper eller individuelt. Læreren må sikre sig, at alle i sådanne arbejdsituationer får prøvet de funktioner og muligheder, der er med computeren: indspille, afspille, styre computerfunktionerne og lytte. Det tilstræbes, at elevgrupper, der arbejder selvstændigt med computeren, kan gøre det i koncentrerede forløb eller moduler. Det færdige arbejde kan præsenteres for de øvrige elever og diskuteres.

Da den musikalske udøvelse og oplevelse er det centrale i undervisningen, bør brugen af deciderede hørelæreprogrammer begrænses fx til støtte for enkelte elevers indlæring.

I klasseundervisningen kan computeren anvendes ved gennemgang af musikværker, musikteori, nodelære samt ved multimediepræsentationer og brug af databaser. Computeren er i disse sammenhænge i høj grad lærerens redskab, hvorfor det er vigtigt at kunne anvende en storskærm, så eleverne kan se, hvad der foregår.

Centrale faglige synsvinkler

Af praktiske grunde er musikundervisningen beskrevet i de fire hovedområder: sang, instrumentalspil, bevægelse og musiklære; men det må anbefales at integrere disse områder i praksis.

I det følgende beskrives en række musikfaglige synsvinkler, som kan perspektivere de enkelte undervisningsforløb. Ikke alle synsvinkler kan eller bør tilgodeses samtidig; men i planlægningsfasen vil det være hensigtsmæssigt at vælge én eller nogle få synsvinkler, som man vil fokusere på i den konkrete undervisning.

Musikalske oplevelser

I musikundervisningen udvikles elevernes evne til at opleve musik overvejende gennem sang og spil og tillige gennem bevægelse til musik.

Når eleverne behersker sang- og instrumentalstemmerne i et musikalsk forløb og har opnået en bevidst eller intuitiv forståelse af disse stemmers samvirken i den musikalske helhed - melodisk, rytmisk og klangligt -, vil det at fremføre musikken være en tilfredsstillende og livsbekræftende oplevelse. Det er i denne forbindelse underordnet, om musikken er enkel eller kompliceret, lang eller kort, let eller vanskelig at udføre, glæden ved at musicere er fundamentalt den samme.

I klassens eller gruppens musikudøvelse er der rig mulighed for at differentiere undervisningen ved, at de enkelte elever tildeles opgaver af forskellig art og varierende sværhedsgrad. En elev kan for eksempel have den centrale opgave at samle sammenspillet ved at slå pulsen på en koklokke, mens en anden spiller en kompliceret rytmisk-harmonisk stemme på stavspil, og en tredje synger melodien eller spiller den på fløjte. Selv om eleverne tildeles opgaver af varierende sværhedsgrad, kan det forventes, at også de elever, som har de mere enkle og overskuelige opgaver, føler sig som ligeværdige medskabere af det fælles musikalske udtryk.

Lytning til og samtale om musik

De fleste børn er vant til at høre musik, men ikke til at lytte til den. Når de begynder i skolen, har de derfor et overvejende passivt konsumerende forhold til musik.

Det er en vigtig opgave at lære dem, at man også kan bruge musik på en anden måde, nemlig som genstand for opmærksom og intens lytning. På den baggrund må musiklæreren i sin undervisning stræbe efter at skærpe elevernes opmærksomhed over for musikken og det, der sker i den - både den musik, de selv spiller og synger, og den musik, som andre udfører.

I enhver form for fælles musikudøvelse er det en forudsætning, at man lytter til hinanden. Ikke kun det grovere som at holde tempo og synge/spille rent skal eleverne vænnes til at lytte efter, men også nuancer som klangbalance og tekstforståelighed. Hertil kan læreren med fordel bruge båndoptager og lade eleverne lytte til det, de selv har lavet. Kritik og selvkritik af musikudøvelse er en vigtig del af arbejdet med musikfagets æstetiske dimension.

Eleverne må lære en terminologi, som gør dem i stand til tale sammen om musikken, og de skal motiveres til at prøve at udtrykke og begrunde deres holdninger til musik inden for mange forskellige stilarter, ligesom de skal lære at lytte til og forstå hinandens synspunkter.

Elevernes evne til at lytte skærpes også gennem samtale om musik, fx når de sammenholder to stykker musik og finder ligheder og forskelle, når de leder efter temaer, sekvenser eller effekter, eller når de associationer, musikken giver, diskuteres. Lytningen kan yderligere styrkes ved at associationerne synliggøres i billeder eller bevægelse.

Musikalsk handleberedskab og bevidsthed

Det er væsentligt at give eleverne en oplevelse af, at de på egen hånd kan fungere som musikere, sangere og som komponistisk skabende mennesker. Den vigtigste motivationskilde for deres musikalske skaben er nysgerrighed og lyst til at eksperimentere, dvs. at afprøve musikalske indfald i praksis, bruge det, der lykkes, og kassere det, der mislykkes.

Det vil være muligt at give eleverne et musikalsk handleberedskab, som gør, at de sidenhen vil være mere tilbøjelige til - helt eller delvis på egen hånd - at bruge musikalske udtryksformer såvel i deres dagligliv som i deres skolearbejde, hvis de gennem hele forløbet både får lejlighed til at udfolde deres lyst til at eksperimentere og samtidig får opbygget et musikalsk og musikfagligt begrebsapparat ved siden af de basale håndværksmæssige færdigheder.

Undervisningen bør tage sit udgangspunkt i de konkrete behov for brug af fagudtryk og teoretisk viden, som det praktisk-musikalske arbejde medfører.

Komposition og improvisation

Musikundervisningen må gennem hele forløbet til stadighed give eleverne mulighed for at frigøre deres kreativitet i et musikalsk udtryk. Det er væsentligt, at kreativiteten også kommer til udfoldelse i komposition og improvisation og ikke udelukkende i reproducerende musikudøvelse.

Den eksisterende, nedskrevne musik sætter forholdsvis snævre rammer op for udøveren, mens improvisation og komposition giver mere frie udfoldelsesmuligheder. Men selv om improvisationer opbygges ret frit, og kompositioner i princippet skabes fra bunden, sker den skabende proces alligevel altid på baggrund af et sæt »spilleregler«, love, en grammatik, - eller hvad man vælger at kalde det. Sådanne styrende begrænsninger kan være mere eller mindre formulerede, og i undervisningen må det i mange situationer være læreren eller klassen i fællesskab, som udstikker rammerne. Det kan fx dreje sig om at lade improvisationen udfolde sig inden for en rytmisk ostinat eller at have en fast musikalsk form som udgangspunkt for en komposition.

Komposition og improvisation giver eleverne en høj grad af musikalsk frihed - frihed til at lave musik, der ligner den, andre har lavet, eller som går ud over de vante grænser og leger med nye muligheder.

Det er først og fremmest gennem det musikalsk skabende arbejde, at eleverne får erfaringer med og bevidstgøres om det æstetisk-musikalske udtryk.

Musik og bevægelse

Børns lyst og evne til at tilegne sig musik vokser, når de får mulighed for at give musikken et kropsligt udtryk. Musikoplevelsen bliver mere konkret, musikforståelsen styrkes, og musikudøvelsen stimuleres. Det skyldes, at elementer som hurtig-langsom, acceleration-deceleration, spænding-afspænding, rytme og puls alle er uløseligt knyttet til såvel dansen/bevægelsen som musikken.

Bevægelse og dans styrker således elevernes generelle kropsbeherskelse og afspændthed, hvilket bl.a. har betydning for kvaliteten af deres musikudøvelse, hvad enten det drejer sig om sang eller instrumentalspil.

Alsidighed i repertoirevalg

De fleste børn er ved skolestarten forholdsvis fordomsfrie i deres vurdering af musik. De accepterer gerne musik, som ikke alle på forhånd er fortrolige med; men den rytmiske musik fungerer som en vigtig del af elevernes musikalske beredskab, og det må man i musikundervisningen tage hensyn til, når man bestræber sig på at udvide deres musikalske univers.

Med henblik på at bevare en musikalsk åbenhed præsenteres eleverne regelmæssigt for musik af vidt forskellig art, fx klassisk, jazz, folk, rock, avantgarde, middelalderlig, elektronisk samt musik fra kulturer uden for den vestlige verden.

Lars Gundersen (Mediecentret), *Redigér noder på edbskærm*

Informationsteknologi

Vi bliver næsten dagligt præsenteret for nye teknologiske virkemidler, som giver nye muligheder for at udtrykke sig.

Denne udvikling har betydet, at datatekniske metoder har vundet indpas i instrumentmageri, i mange instrumenters lyd dannelse, i optagelse og gengivelse samt inden for komposition, arrangement og mangfoldiggørelse.

Derfor har man i musikundervisningen i dag på både godt og ondt fået mulighed for en variation i lydbilledet, som ikke ville være mulig uden de digitale keyboards med deres store lydbanker. Og mens områder som komposition og arrangement tidligere stort set var forbeholdt mennesker med en langvarig uddannelse inden for musikteori, partiturlæsning og instrumentation, vil folkeskolens elever i dag via et keyboard og et sequencerprogram i computeren kunne skabe et flerstemmigt musikstykke, som kan bearbejdes umiddelbart ud fra den klingende form og skrives ud som noder via et nodeskrivningsprogram.

Computeren giver i det hele taget muligheder for eksperimenter og manipulationer med den indspillede musik, som ellers ville være vanskelige og tidskrævende.

Musik i andre sammenhænge

Musik i tværgående emner og problemstillinger

Når musik inddrages i tværgående emner og problemstillinger, kan lærerne ikke nøjes med blot at forholde sig almindeligt positivt med hensyn til at tilgodese faget og regne med, at den faglige afbalancering stort set sker af sig selv.

Selv om musik indgår i mange samarbejdssituationer, kan faget let få karakter af en sekundær aktivitet. Lærerne må derfor i forbindelse med fagsamarbejdet gøre sig musikkens rolle klart og overveje, hvad den har at byde på i forhold til emnet eller problemstillingen: Kan musikken blot indgå som inspiration og fællesskabsfremmende islæt, eller har den mulighed for at bidrage til belysning af emnet eller indgå i et produkt? Og er der måske sider af musikundervisningen, der kan få en bedre behandling i et tværfagligt undervisningsforløb end i den fagdelte undervisning?

Med hensyn til at inddrage musikken ligeværdigt i tværgående emner og problemstillinger kan områderne nodelære og instrumentlære være relevante i et samarbejde med de naturvidenskabelige fag, hvis der fx sættes fokus på begreber som brøker, tid, lyd, rum og form. Man kan inddrage nodeskriften, der for det første gennem sit rytmiske system med taktarter, takter og nodelængder beskriver musikkens betoning og tidsmæssige udvikling, og for det andet gennem sit tonale system med linjer, nøgler og tonehøjder beskriver udviklingen i melodi og samklang. Desuden kan man inddrage de forskellige instrumenters lyddannelse, form, størrelse og materiale, som har betydning for deres forskellige lyd og klang. Arbejde med nodeskrivningsprogrammer på edb, fordybelse i tolvtoneteknik og fremstilling af instrumenter og elektroniske lydgivere vil være oplagte muligheder i sådanne sammenhænge.

Musikhistorie og musiksociologi har tæt forbindelse til flere af de humanistiske fag via kulturhistorien, kirkehistorien og de aktuelle samfundsforhold. Det vil være nærliggende også at inddrage kunsthistorien og billedmediet samt arkitekturen og tøjmoden. Derved fremhæves det, at musikken er en del af en bestemt tid med dens politiske og religiøse holdninger og dens kunstneriske udtryk. Forskellene på kirkelig og verdslig musik, som man op igennem historien skarpt har skelnet mellem, kunne for eksempel undersøges - eller måske hvilken betydning, sangen har haft til forskellige tider.

Det musikalske udtryk finder nærliggende samarbejdsrelationer i forhold til de øvrige praktisk-musiske fag og dansk. Det viser sig ved, at udtryksformerne tonesprog, talesprog, skriftsprog, billedsprog og kropssprog gerne uddyber og belyser hinanden eller kompletterer hinanden og skaber nye udtryk, ofte i form af forskellige dramatiske udtryk. Det er oplagt at arbejde med musical og videofilm med underlægningsmusik; men det at finde frem til musik, der karakteriserer fx eventyrfigurer eller livsstil, det at skrive en digtsamling med egne melodier og illustrationer og det at omsætte fx Helios-ouverturen til billeder og drama efter at have studeret solens farveskift og bane over himlen er eksempler på retninger, hvori der også kan tænkes.

Også i mindre målestok kan musik indgå i samarbejde med andre fag, fx gennem sangen, hvor tonesprog og talesprog møder hinanden. I samarbejde med dansk og fremmedsprog kan der laves tekster til melodier eller omvendt. Sange kan bruges til at anskueliggøre historiske situationer og

perspektivere oplevelsen af bibelske og religiøse hændelsesforløb, mens historiske og bibelhistoriske dramaer kan skildres og fortolkes musikalsk, fx i små musicals.

Musik som valgfag

Den vejledende læseplan nævner en bred vifte af indholdsmuligheder, som kan komme på tale, når eleverne på et valghold skal til at anvende og uddybe de færdigheder og erfaringer, som er tilegnet bl.a. i den obligatoriske undervisning.

Den praktiske musikudøvelse med sang og sammenspil indtager dog traditionelt en central plads i undervisningen. Læreren bør derfor være opmærksom på, at stadig flere af eleverne i dag møder op på musikvalgholdene med gode instrumentale forkundskaber. Disse forkundskaber og elevernes tryghed ved visse instrumenter skal naturligvis respekteres og udnyttes i undervisningen; men lige så vigtigt kan det være at give dem mulighed for at få et mere indgående kendskab til andre instrumenter.

Repertoiret, som eleverne møder, bør være varieret og ikke kun tage udgangspunkt i den musik, som eleverne selv lytter til, ligesom det vil være udviklende at arbejde med både akustiske og elektriske instrumenter.

Det kan være en god idé at tage på mindre ekskursioner, hvor eleverne fx kan overvære koncerter, og hvor de kan møde professionelt udøvende musikere.

Edb og sammenspil har mulighed for at få en central placering i undervisningen. Gennem brug af musikprogrammer kan eleverne få dybere kendskab til komposition, og de kan fx arbejde med lydformning, improvisation, ny musik eller sangtekster.

Det vil være nærliggende, at valgholdet samarbejder med andre elevgrupper, gerne omkring større projekter som fx musicals.

Ved holddannelsen må skolen tage hensyn til instrumentariet og musiklokalets indretning. Arbejder valgholdet med musicals eller andre større musikprojekter, som kræver store hold og mange arbejdsprocesser, kan det være en god idé, at flere lærere arbejder sammen om opgaven.

Forældresamarbejde

Musiklæreren må sørge for en god og åben kontakt med forældrene. Det kan ske ved på et forældremøde i 1. eller 2. klasse at orientere om undervisningens indhold og form og evt. lave små eksempler for eller med forældrene. Senere i forløbet, fx i 5. klasse, kan der arrangeres et praktisk-musisk forældremøde, hvor man kan vælge sig ind på forskellige værksteder, herunder naturligvis også et musikværksted.

Klasser har normalt i løbet af året et eller flere forældre/elev-arrangementer, som enten er af mere selskabelig karakter eller indeholder forskellige former for præsentation af undervisningsforløb. Musikindslag vil ofte være kærkomne for både de øvrige lærere og forældrene, så musiklæreren bør udnytte enhver lejlighed til at deltage.

Endelig kan det være en god idé at inddrage forældre i fx musicals, hvor de tildeles roller, danner kor og/eller laver praktiske opgaver.

Musik i skolens hverdag

Musik bør være en integreret del af skolens hverdag - og ikke et fænomen, som kun opleves i musiklokalet.

Gennem sangen kan skolen opbygge et fællesskab og et tilhørsforhold på tværs af aldersgrupper. Eleverne må af og til samles med lærerne og opleve glæden ved at synge fx i form af morgensang eller på anden måde.

Sangen bør ligeledes være et samlende midtpunkt, når elever, lærere og forældre mødes.

Skolen kan også integrere musikken i skolehverdagen ved, at klasser, valghold, kor og orkestre får lejlighed til at fremføre de ting, som de har indøvet og lært. Dette kan ske internt bl.a. ved elevsamlinger og møder med forældre, men også uden for skolen ved at optræde for andre grupper af mennesker som fx foreninger, institutioner eller pensionistklubber. Sådanne arrangementer kan finde deres anledning i fx jul, påske, pinse, årstidernes komme eller før ferier og ved afslutningen på skoleåret.

Frivillig musikundervisning

Der er i Danmark tradition for, at en skole har et kor. Alt efter antallet af elever og deres alder kan skolen fx tilbyde begynderkor for (1.) / 2.-3. klasse, et juniorkor for 4.-6. / (7.) klasse, samt seniorkor for 7.-10. klasse. Herved får elevernes musikalitet og stemmer gode udviklingsmuligheder - både med hensyn til sang og tale - og det bliver lettere at udvælge et passende repertoire.

Herudover kan skolen tilbyde sammenspil i ensembler, hvor eleverne fx spiller på blokfløjte, guitar, blæseinstrumenter og/eller almindelige skoleinstrumenter. Sammenspillet er det centrale, mens en egentlig instrumentalundervisning hører hjemme på musikskolen.

På den anden side bør den viden og kunnen, som en del elever har erhvervet gennem musikskoleundervisning, udnyttes til fordel for både den frivillige og den obligatoriske undervisning.

Det er vigtigt, at man nøje vurderer hvilke sammenspilstilbud, der kan gives til de yngste elever, og hvilke, der skal gives eleverne i 5.-7. klasse, som i langt højere grad er i stand til at håndtere instrumenterne, men også er langt mere kritiske i valget af dem.

Arbejdet med skolekor og -orkestre bør foregå på en måde, så fremførelser ofte kan ske i fællesskab.

Med kor og sammenspilsgrupper vil skolen stå godt rustet - ikke mindst ved festlige lejligheder.

Der kan derudover bygges traditioner op, der omfatter mere end en enkelt skole, fx ved at afholde kommunale kor- og orkesterdage, hvor elever på forskellige niveauer samles til større projekter, gerne i samarbejde med musikskole, orkester-, sang- og musikforeninger, forældre m.m. Der kan desuden tilbydes musiklejrskoler, hvor klasser, kor, valghold, orkestre m.v. mødes til fælles musikalsk samvær.

Samarbejde med musikskolen

Et samarbejde mellem folkeskolen og musikskolen er af væsentlig betydning. Musikloven forpligter musikskolen til at samarbejde med folkeskolen, og det må derfor være naturligt, at folkeskolen går positivt ind i et sådant samarbejde.

Samarbejdet bør udmøntes i praktiske aktiviteter som fx kommunale »spil-sammen-dage«, teater- og dramavirksomhed, fælles koncerter, koncerter med musikskolelærere osv. Hvor musikskolen og folkeskolen deler undervisningslokaler, kan det være hensigtsmæssigt at indkøbe instrumenter i fællesskab.

For at fremme et godt samarbejde kan det være en god idé, at en enkelt af folkeskolens lærere får en kontaktlærerfunktion i forhold til musikskolen.

Undervisningens organisering

Faget musik tildeles typisk tid i et omfang, der svarer til én eller to lektioner om ugen. Jo oftere eleverne kan spille og synge, des mere vil fagets håndværksmæssige side, som spiller en afgørende rolle for deres musikalske erkendelse, blive styrket, og des bedre vil de kunne fordybe sig i det musikalske udtryk, fx med hensyn til frasering og klang.

Hvis undervisningstiden svarer til én ugentlig lektion, må man overveje, hvordan denne tidsramme bedst udnyttes!

Fordeles undervisningstiden jævnt over året med én ugentlig lektion, viser erfaringen, at det er svært at etablere en dynamisk undervisning. To ugentlige lektioner vil derimod kunne give eleverne et betydeligt større udbytte. Det kan derfor tilrådes, at musikundervisningen under disse vilkår lægges i perioder. Man kan semesterlæse timerne således, at eleverne det ene halvår har to ugentlige lektioner og ingen det andet halvår. Derved opnår man den fordel, at eleverne i et halvt år kan få en god, fremadskridende musikundervisning; men ordningen har den ulempe, at de lange pauser på et halvt eller et helt år kan gøre det vanskeligt at støtte den enkelte elevs musikalske modningsproces på de optimale tidspunkter.

Ulempen kan eventuelt reduceres ved at lave flere, men kortere »huller« i undervisningen, og dermed også flere undervisningsperioder spredt ud over året, fx 3 perioder af 7 ugers varighed og med 2 ugentlige lektioner.